

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ХАРКІВЩИНІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЛЮТОМУ–БЕРЕЗНІ 2022 РОКУ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

Мерник А. М.

Постановка проблеми. Російська Федерація починаючи з 2014 року порушує територіальну цілісність та незалежність України, здійснюючи військову агресію на її території, в черговий раз порушуючи засади світової цивілізації та зневажаючи людськими цінностями. 24 лютого 2022 року о 5 годині ранку Російська Федерація розпочала відкриті агресивні дії на Харківщині, чим з перших хвилин спричинила смерті населення України, руйнування майна людей та підприємств, знищення інфраструктури харківських міст та селищ. Військовослужбовці країни агресора своїми діями почали порушувати закони та звичаї війни на Харківщині.

Особливу увагу під час війни відведено питанню збору та документального підтвердження інформації щодо фіксування фактів злочинів проти цивільного населення, людства, територіальних громад, майна та інфраструктури міст та селищ. Ця інформація надає можливість відновити справедливість у суспільстві та дізнатися правду про кількість жертв, масштаб руйнування майна та інфраструктури на теренах нашої держави загалом, та Харківщини зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових досліджень демонструє наступні наслідки вивчення російсько-української війни: медичний напрямок, що відображається у наукових роботах R. Vanholder, D. Gallego, M.S. Sever «Wars and kidney patients: a statement by the European Kidney Health Alliance related to the Russian-Ukrainian conflict»¹ та S.A.G. Lava, D. de Luca, G.P. Milani, N. Ritz, P. de Winter «Please stop the Russian-Ukrainian war – children will be more than grateful»².

У першій роботі автори наголошують, що війни, як і інші катастрофи, мають серйозний вплив на життя всіх хворих людей, руйнуючи інфраструктуру та заважаючи отримати доступ до рятівної терапії. Незалежно від того, залишаються пацієнти в уражених районах або переміщуються в інше місце, вони піддаються високому ризику відсутності належного

догляду за хворобами, що спричиняє збільшення захворюваності та смертності. На жаль, більшість європейських медичних працівників не мають досвіду роботи в обставинах війни та пов'язаними з нею загрозами.

У другій праці автори акцентують увагу на тому, що вони сподівалися, що катастрофа для здоров'я, викликана пандемією SARS-CoV-2, повина була продемонструвати людству єдиність, тісність зв'язків людей між собою, якщо один страждає, то страждають і всі інші. Проте ще до завершення цієї пандемії російське вторгнення та війна в Україні почали спричиняти нові руйнування, біль і смерть. Медичні працівники, віддані дітям, не можуть залишати без уваги таких злочинів, оскільки наслідки війни для дітей жахливі та багатогранні. Війна зачіпає дітей атакованих країн, дітей атакуючих країн і навіть дітей країн, які не беруть активної участі в конфлікті.

Економічний напрямок вивчення російсько-української війни можемо побачити у роботах O. Valion «Belarus' economic relations with ukraine and russia. trends, dynamics, challenges (2014–2021)»³ та O. Prokopenko, O. Bezliudnyi, V. Omelyanenko, N. Biloshkurska, M. Biloshkurskyi «Patterns identification in the dynamics of countries' technological development in the context of military conflict»⁴.

У першій статті авторка демонструє вплив російсько-української війни та поточну політичну кризу в Білорусі на основні тенденції, форми та особливості українсько-білоруського та білорусько-російського економічного співробітництва в 2014–2021 роках. Аналізуючи політичний вплив на економіку, динаміку зовнішньої торгівлі, інвестицій, виробництва та співробітництва, авторка робить висновок щодо розвитку білорусько-російської економічної співпраці та уповільнення двосторонньої українсько-білоруської економічної взаємодії, наголошує на тому, що сучасні події загострили українсько-білоруські міждержавні зв'язки та посилили інтегративну тенденцію білорусько-російських відносин.

¹ R. Vanholder, D. Gallego, M.S. Sever. Wars and kidney patients: a statement by the European Kidney Health Alliance related to the Russian-Ukrainian conflict. *Journal of Nephrology*.2022. 35(2). P. 377-380

² S.A.G. Lava, D. de Luca, G.P. Milani, N. Ritz, P. de Winter. Please stop the Russian-Ukrainian war – children will be more than grateful. *European Journal of Pediatrics*.2022. URL: <https://doi.org/10.1007/s00431-022-04444-5>

³ O. Valion. Belarus' economic relations with ukraine and russia. trends, dynamics, challenges (2014–2021). *Codrul Cosminului*. 2021. 27(2). P. 355-378

⁴ O. Prokopenko, O. Bezliudnyi, V. Omelyanenko, N. Biloshkurska, M. Biloshkurskyi. Patterns identification in the dynamics of countries' technological development in the context of military conflict. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. 2(13-110). P. 6-15

У другій роботі автори проводять порівняльну оцінку динаміки технологічного розвитку України та Росії за 2014–2019 рр. у контексті російсько-української війни. Авторами апробується методика оцінки економічних втрат конфліктуючих сторін через уповільнення їх технологічного розвитку під впливом милітаризації на основі параметра технологічного прогресу виробничої функції. Обґрунтовується думка, що під час російсько-української війни, починаючи з 2015 року, технологічний розвиток Російської Федерації було згорнуто та економіка перейшла на екстенсивну основу, коли параметр технічного прогресу набуває негативного значення. У випадку України виявлено погіршення технологічного розвитку через зниження значень параметрів технічного прогресу протягом 2014–2019 років. Доведено, що економічний спад агресора є найгіршим у порівнянні з країною-жертвою, але відносні втрати ВВП через згортання технологічного розвитку, викликаного війною, значно менші. У випадку Російської Федерації, як країни-агресора, основним каталізатором економічної рецесії стало згортання участі реального сектору економіки у міжнародній передачі технологій під впливом міжнародних економічних санкцій. У випадку України, як країни-жертви військової інтервенції, виправданим є те, що заміна міжнародного партнерства у сфері технологічного співробітництва забезпечила уповільнення економічної рецесії.

Політичний напрямок розкривається у статтях – Н. Perepelytsia «The dilemma of war and peace in the trend of the xxi century (Russian – Ukrainian case)»⁵. У статті автор здійснює пошук шляхів вирішення дилеми війни і миру в контексті тенденцій ХХІ століття. Суттєвою рисою такої дилеми, на думку автора, стало стирання межі між миром і війною і поява такого феномена, як «гібридний мир» і «гібридна війна».

Передумовами такого становища стало 4 тенденції. Перша – трансформація системи міжнародних відносин на багатополярність після закінчення холодної війни, що призвело до дисбалансу між ключовими гравцями, які підтримували існуючий порядок однополярного світу. Така трансформація призвела до кардинальних геополітичних зрушень і виникнення між ними статутної асиметрії. Зміна співвідношення сил у цій порушеній системі призвела до перегляду балансу інтересів і сфер впливу.

Другою тенденцією зміни модальності миру та війни є поява глобального інформаційного простору, формування соціальних мереж та мережевого суспільства. Отже, основною зброєю, поряд з фізичною, звичайною чи ядерною зброєю, є інформаційна. Поява такого глобального простору переносить війну в когнітивну сферу і призводить

до збільшення її просторового масштабу без прямого військового вторгнення і чітких рамок початку і закінчення війни.

Третя тенденція пов'язана із збільшенням можливостей для примусу невійськовими засобами, так званої «м'якої сили», яка за ефективністю можна порівняти з військовими засобами. Наприклад, цілеспрямовані кібератаки, які можуть здійснювати як державна розвідка, так і окремі особи, можуть спричинити серйозні ускладнення в енергетичній, банківській та фінансовій системах протидіючих країн. Все це відбувається таємно і не завжди можна встановити, звідки взялися кібератаки, тому незрозуміло, якій країні оголошувати війну. Загалом, якщо всі ці дії вважати оголошенням війни, то може виникнути ситуація постійної війни всіх проти всіх.

Процес глобалізації призвів до оборотних тенденцій, таких як: регіоналізація та міжцивілізаційне структурування нового світового порядку, що можна вважати четвертою важливою передумовою зміни модальності війни та миру. Гібридна війна – це боротьба за цінності, знищення цінностей супротивника і нав'язування власних цінностей. Культура, релігія, ідентичність стають і об'єктами, і засобами ведення війни. Цивілізації є чи не найбільшими скупченнями світового порядку, руйнування та захоплення яких розглядаються як спосіб встановлення регіонального та глобального панування.

Аналіз цих тенденцій призвів до гіпотези автора щодо того, що в 21 столітті під впливом тенденцій багатополярного світу межі між війною і миром розмиваються через взаємопроникнення, зближення, поєднання цілей і засобів як мирного, так і військового часу, змішування як військових, так і невійськових аспектів. На прикладі російсько-української війни, яка спалахнула на Донбасі на території України, автор доводить, що таке поєднання війни і миру породжує ситуацію глобального хаосу, що призведе до втрати статусної ієрархії системи міжнародних відносин та існуючих структур як національної, так і міжнародної безпеки.

Другим прикладом політичного напрямку дослідження російсько-української війни може стати робота А. Härtel, А. Pisarenko, А. Umland «The OSCE's Special Monitoring Mission to Ukraine The smm's Work in the Donbas and Its Ukrainian Critique in 2014–2019»⁶. У статті проаналізовано спеціальну моніторингову місію Організації з безпеки і співробітництва в Європі в Україні в рамках багатосторонньої спроби врегулювання конфлікту на Донбасі, здійснюється оцінка впливу спеціальної моніторингової місії на деескалацію конфлікту під час президентства Петра Порошенка, як відносно закритого політичного

⁵ Н. Perepelytsia. The dilemma of war and peace in the trend of the xxi century (Russian – Ukrainian case). 2021. *Przegląd Strategiczny*. 14. Р. 249-275

⁶ А. Härtel, А. Pisarenko, А. Umland. The OSCE's Special Monitoring Mission to Ukraine The smm's Work in the Donbas and Its Ukrainian Critique in 2014–2019. 2021. *Security and Human Rights*. 31(1-4). Р. 121-154.

періоду, досліджується мандат Місії, різні оцінки її діяльності та ефективності, а також взаємодію учасників конфлікту з Місією, робиться висновок, що природа та вимір конфлікту створили новий, незвичайний виклик для Організації з безпеки і співробітництва в Європі*. Автори констатують, що незважаючи на труднощі, пов'язані зі специфікою діяльності Місії та обмеженнями, накладеними на неї як російськими диверсіями, так і браком ресурсів, спеціальна моніторингова місія, зуміла в 2014–2019 роках сприяти деескалації на Донбасі. Детермінантами позитивного внеску Місії є її постійна та велика присутність на місці, звітування про ситуацію в зоні конфлікту, а також розвиток більш складних методологій і технологій моніторингу з часом.

Психологічний напрямок дослідження російсько-української війни розглянемо на прикладі роботи M. Lapénaité «Motives for Women's Participation in Military Conflicts: The Ukrainian Case»⁷, у якій авторка аналізує мотиви прямої (у військових діях) та непрямої (в адміністративних або військових заходах) участі українок у війні. У статті використано двадцять електронних інтерв'ю з жінками, які брали участь у війні в Україні, та п'ять напівструктурованих інтерв'ю з людьми, які завдяки своїй професійній діяльності мали змогу спостерігати за конфліктом зсередини (журналісти, працівники недержавних організацій та військові фотографи). В результаті визначено чотири основні мотиви участі у війні жінок: патріотизм, образи, особисті втрати та страждання, розширення прав і можливостей жінок.

Соціологічний напрямок відображено у статті J. Driscoll, Z.C. Steinert-Threlkeld «Social media and Russian territorial irredentism: some facts and a conjecture»⁸. В роботі відображено еволюцію суспільних настроїв та політичних позицій у російськомовних громадах України після окупації території Криму Російською Федерацією на основі вивчення контенту соціальних медіа, соціальних мереж та онлайн дискурсу у них. Результати аналізу авторів свідчать про те, що «російсько-український міждержавний кордон просунувся лише настільки, наскільки могли просунутися його російські військові, не несучи жодних витрат на окупацію – Крим, і не дали».

У роботі O.L. Kyryliuk «Fabricated frames as a way of erasing historical memory (based on the discourse of Russia's aggression against Ukraine)»⁹ прослідко-

вуємо лінгвістичний напрямок дослідження російсько-української війни. У статті розглядаються особливості використання мовних одиниць як засобу ведення інформаційної агресії Росії проти України. Встановлено, що вживання одних і, навпаки, витіснення інших іменників із соціального дискурсу може руйнувати усталені каркасні структури, нав'язувати хибні концепції, які докорінно змінюють мовну картину світу реципієнта. Дослідження базується на концепції «сфабрикованої рамки» як способу неправильного тлумачення подій. Таким чином, протягом багатьох років російська пропаганда, використовуючи усталений набір мовних одиниць, намагається встановити хибну вербалізацію традиційних українських понять. Це спричиняє стирання української національно-історичної пам'яті. Деструктивний вплив здійснюється через усі можливі канали комунікації (ЗМІ, соціальні мережі, книги, фільми тощо).

Авторкою визначено такі основні шляхи руйнування фреймової структури: 1) заміна ключових лексем у повідомленні (термін «(борець за незалежність)» замінено на «(бандит)» або «(фашист)»); 2) вилучення лексем з публічного простору (наприклад, заборона на використання терміну «(український народ)»); 3) введення в негативний контекст (зокрема, образів українських національних героїв (зокрема письменників і науковців) за допомогою слів з негативною, часто зневажливою семантикою) тощо. O. Kyryliuk робить висновок, що країни, які перебувають у потенційній зоні інтересів Російської Федерації має своєчасно визнавати випадки мовної агресії в публічному дискурсі, щоб розробити ефективну систему контрзаходів.

І звичайно, історичний напрямок дослідження війни Росії проти України, починаючи з 2014 року. Прикладом такого дослідження може стати робота M. Hrebenuik, V.Hrytsiuk, P. Shchypanskyi «Key events of the second period of the armed conflict in the east of ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018)»¹⁰. Стаття має на меті структурувати накопичений фактичний матеріал про збройну агресію Російської Федерації проти України, яка розпочалася 20 лютого 2014 року. Автори розробляють історичний варіант періодизації війни та доводять, що міжнародний конфлікт на сході України спричинила збройна агресія Російської Федерації. В статті в хронологічній послідовності викладено фактичний перебіг основних подій та визначено ключові віхи російсько-українського збройного протистояння на початку ХХІ століття. За характером бойових дій, військово-політичними результатами та наслідками збройного конфлікту на Сході України його поділяють на періоди, у межах яких виділяють етапи, якісно різні за метою, характе-

* Що відповідає висновкам попереднього автора Н. Perepelytsia щодо необхідності змін структур міжнародної безпеки

⁷ M. Lapénaité. Motives for Women's Participation in Military Conflicts: The Ukrainian Case. 2021. *Politologija*. 103. P. 75-108 2021

⁸ J. Driscoll, Z.C. Steinert-Threlkeld. Social media and Russian territorial irredentism: some facts and a conjecture. 2020. *Post-Soviet Affairs*. 36(2). P. 101-121

⁹ O.L. Kyryliuk. Fabricated frames as a way of erasing historical memory (based on the discourse of Russia's aggression against Ukraine). 2021. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 17. P. 1423-1437

¹⁰ M. Hrebenuik, V.Hrytsiuk, P. Shchypanskyi «Key events of the second period of the armed conflict in the east of Ukraine (05.09.2014 – 30.04.2018). 2020. *Codrul Cosminului*. 26(2). P. 357-378

ром і змістом. Такі дослідження необхідні для більш чіткого розуміння природи та сутності гібридної війни Росії проти України, більш глибокого аналізу її еволюції та ширшого поширення уроків, здобутих у ході протидії гібридним загрозам у військовій сфері.

Постановка завдання. Зупиняючи на історичному аспекті російсько-української війни, слід зазначити, що описові та хронологічні данні щодо військової агресії Російської Федерації проти України у 2022 році лише починають формуватися. Їх деталізація та чітке закріплення у науковій літературі надасть можливість у майбутньому не допустити закриття від прийдешніх поколінь історичних фактів та подій.

Стаття має на меті узагальнення накопиченого фактичного матеріалу щодо порушення законів та звичаїв війни збройними силами Російської Федерації під час військової агресії Росії проти України на Харківщині (місто Харків та Харківська область) у лютому – березні 2022 року.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 24 лютого 2022 року правоохоронні органи Харківщини проводять скоординовану та злагоджену роботу на місцях, здійснюючи кримінальні провадження, зокрема за статтею 438 Кримінального Кодексу України (порушення законів та звичаїв війни)¹¹, проводять всі необхідні слідчі та процесуальні дії, виконують конституційні функції щодо притягнення до відповідальності винних осіб.

Прокурори, працівники поліції, Служби безпеки, Служби надзвичайних ситуацій, суди, адвокати, судові медики, експерти-криміналісти, працівники закладів виконання покарань з початку війни знаходяться у Харкові та Харківській області, продовжують свою діяльність з протидії злочинності та збору доказів агресії Російської Федерації. Інформація щодо вчинення воєнних злочинів країною-агресором дасть можливість сформулювати обвинувачення України проти Російської Федерації, її посадовців та виконавців злочинних наказів в міжнародних судових інстанціях.

Органи державної влади не єдині інституції, що сьогодні здійснюють збір доказів воєнних злочинів, скоєних у Харкові та Харківській області. Харківська правозахисна група, представники українських юристів міжнародників здійснюють збір документально підтвердженої інформації щодо фіксування фактів злочинів Російської федерації та її громадян проти цивільного населення України. Для підтвердження факту вчинення злочину цивільному населенню України пропонується надати відповіді на наступні питання: коли відбулась подія (дата, час); де (максимально точна адреса); обставини (що саме відбулось, яку зброю було використано); опис жертв та руйнувань; фото/відео на підтвердження обставин.

Станом на 26 лютого 2022 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань правоохоронцями Харківщини було внесено понад 20 кримінальних проваджень, в основному за статтею 110 Кримінального кодексу України – посягання на територіальну цілісність і недоторканість України, та за статтею 438 Кримінального кодексу України – порушення законів та звичаїв війни. Станом на 10 березня кількість кримінальних проваджень склала вже 604. Здійснюється досудове розслідування у 188 кримінальних провадженнях, пов'язаних із збройною агресією Росії, 130 з них за фактом порушення законів та звичаїв війни.

З початку вторгнення збройних сил Російської Федерації на територію Харківщини російські військові систематично обстрілюють інфраструктуру та мирне населення міста та області. Порушення законів та звичаїв війни російськими військовими на Харківщині полягають у здійсненні повітряних, артилерійських обстрілів, авіаударів, використанні касетних бомб щодо мирного населення, багатоповерхових житлових будинків, індивідуальних домоволодінь, гуртожитків, медичних установ, нежитлових приміщень, шкіл, дитячих садків, інших заклади освіти; обстрілів автобусів та індивідуальних автівок, обстріл службових автомобілів комунальних служб та служб порятунку, артилерійських обстрілів магазинів, ринків, супермаркетів, адміністративних будівель, установ виконання покарань. Детальний опис злочинів російських військових щодо порушення законів та звичаїв війни на Харківщині у лютому, березні 2022 року наведено далі в хронологічному порядку.

26 лютого 2022 року близько 15 години 30 хвилин здійснено обстріл з невстановленого виду озброєння на перехресті вулиць Героїв праці та вулиць Гвардійців Широнінців міста Харкова (вбито дві цивільні особи); по вулиці Бучми, 40А близько 21 години – обстріл багатоповерхового житлового будинку (пошкоджено 7 поверхів першого під'їзду, постраждало дві особи, одна особа загинула); обстріл мікроавтобусу поблизу села Волохів Яр Балаклійського району Харківської області (водій мікроавтобуса загинув, 16 пасажирів отримали вогнепальні поранення); близько 15 години на автошляху між містом Балаклія та селом Яковенково Ізюмського району Харківської області обстріляно автомобіль «Volkswagen Transporter» (54-річний чоловік, який керував автомобілем, отримав поранення); у смт Бабаї Харківського району Харківської області здійснено обстріл артилерією (вбито 35-річного чоловіка, зруйнована будівля, в якій мешкав померлий); на автошляху поблизу міста Балаклія з невідомої зброї розстріляно автомобіль «Москвич» (водій від смертельних поранень загинув на місці).

27 лютого 2022 року ворожа диверсійно-розвідувальна група обстріляла мирне населення в селі Попівка Красноградського району Харківської

¹¹ Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Верховна Рада України. *Законодавство України*. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

області внаслідок чого отримали вогнепальні поранення в різні частини тіла 37-річний, 49-річний, 62-річний чоловіки та 31-річна жінка.

28 лютого 2022 року в Харкові у квартиру по вул. Балакірева, 50 в кухонне вікно залетів снаряд, внаслідок чого жінці відірвало ногу та згодом вона померла. Під час виїзду слідчо-оперативної групи на місце події за вказаною адресою потрапили ще два снаряди, від яких пошкоджено газопровід, службове авто та відбулося загоряння автомобілів цивільних осіб; під час авіаудару у будівлю Харківської обласної державної адміністрації загинуло 6 осіб, серед них 1 дитина, та 7 осіб отримали тілесні ушкодження, зазнали пошкодження будівлі, які знаходяться поруч; близько 13:20 в результаті авіаудару (3 постріли трьома ракетами) по п'ятиповерховій житловій будівлі за адресою: м.Харків, проспект Новобаварський, 95-97 загинуло 5 осіб, 10 осіб отримали тілесні ушкодження, пошкоджено 7 авто, з яких 1 повністю згоріло.

1 березня 2022 року близько 22:30 в результаті двох авіаударів по нежитловим будинкам за адресою: м.Харків, вул.Селянська загинуло 2 особи, 3 особи отримали тілесні ушкодження, пошкоджено 9 автомобілів.

2 березня 2022 року здійснено авіаудар за адресою м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 192 (постраждало 11 осіб, із яких 2 померлих, 9 поранено, пошкоджено 3-х поверховий навчальний корпус «Державна гімназія з посиленою фізичною підготовкою «Кадетський корпус», виявлено 5 пошкоджених автівки, воронку); за адресою м.Харків вул. Холодногірська, 3 зруйновано 5-ти поверховий житловий будинок; за адресою м. Харків вул. Холодногірська, 2 на ринку «Сказка» пошкоджено торговельні павільйони; за адресою: вул. Дерев'янка, 1а, міста Харків – повітряний обстріл телевізійної вишки.

03 березня 2022 року – повітряний обстріл вулиці поблизу Харківської міської ради (3 особи постраждали); за адресою вул. Сумська, 53 повітряний обстріл житлового будинку (4 особи постраждали); близько 08:00 в результаті авіаудару по адміністративній будівлі Головного управління національної поліції в Харківській області загинула одна особа, поранені близько 4 осіб. Внаслідок авіаційного обстрілу з невстановленої зброї пошкоджені будинки в місті Ізюм по вулиці Українська (загинуло 7 мирних мешканців, серед яких 1 дитина) та будинок по вул. Пролетарська (загинув чоловік); авіаційний обстріл вул. Соборна, Донця Захаржевського, Героїв Чорнобильців, Старопештової в місті Ізюм (пошкоджено будівлю Ізюмського районного управління поліції Головного управління національної поліції в Харківській області); авіаційний обстріл села Гороховатка Ізюмського району Харківської області (зруйновано будівлю загальноосвітньої школи).

3 березня стало трагічною сторінкою в історії Харківщини, оскільки окрім вищезазначених злочинів, внаслідок бомбардування авіацією Російської Федерації селища Яковлівка, Харківського району, Харківської області було **зруйновано все селище**, а саме 45 будинків, 21 з яких зруйновано повністю. 24 особи отримали пошкодження, вбито 3 особи, 8 осіб отримали поранення.

6 березня 2022 року – авіаудар у житловий будинок по вулиці Циліноградській у місті Харкові (дві особи загинули, ще двоє зазнали тілесних ушкоджень); близько 12 години – артилерійський обстріл по супермаркету «Хазар», розташованого по вулиці Академіка Вальтера у місті Харкові (загинуло 4 особи, тілесні ушкодження отримали більше 15 осіб); близько 18 години – авіаційне бомбардування житлових та цивільних об'єктів, розташованих за адресою місто Харків, майдан Героїв Небесної Сотні (значно пошкоджений житловий будинок, частково зруйновані приміщення Харківського апеляційного суду, Слобідської окружної прокуратури та Харківського зонального відділу Військової служби правопорядку, загинула одна особа, є травмовані).

Окрім цього Збройними силами Російської Федерації здійснено обстріл з реактивних систем залпового вогню «Град» по території Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут», розташованого по вулиці Академічна, де перебувала дослідна ядерна установка «Джерело нейтронів», в активну зону якої завантажено 37 паливних ядерних елементів. Вказані дії могли б призвести до **масштабної екологічної катастрофи**.

9 березня 2022 року близько 23 години 30 хвилин – авіаудар по двоповерховому житловому будинку у селі Слобожанське Ізюмського району Харківської області (будинок повністю зруйнований, загинули 2 дітей та 2 жінок, одна дівчина 5 років отримала поранення, під завалами залишаються близько 4 осіб).

10 березня 2022 року у період часу з 10 до 11 години – артилерійський обстріл смт Золочів Богодухівського району Харківської області (загинула 56-річна місцева мешканка, дві жінки отримали травми різного ступеню тяжкості, повністю зруйновані два житлові будинки, ще 2 – пошкоджено); нанесли авіаудар касетними бомбами по селищу Селекційне, розташованому в Харківському районі (загинула 73-річна жінка).

11 березня 2022 року близько 15:30 – артилерійський обстріл населених пунктів смт Високий та села Ржавець Харківського району Харківської області (5 мирних мешканців отримали тілесні ушкодження, пошкоджено більше 10 житлових будинків).

12 березня 2022 року – артилерійські обстріли села Новий Коротич Харківського району Харківської області (загинув 70-річний місцевий мешканець).

14 березня 2022 року – артилерійські обстріли центра Харкова, а саме вулиць Гагаріна, Вернадського, Батуринській (частково зруйновано житлові будівлі, магазин побутової техніки та низка нежитлових споруд, пошкоджено одну із загальноосвітніх харківських шкіл); артилерійські обстріли міста Балаклія Ізюмського району (поранення отримали чоловік та жінка); артилерійський обстріл дитячого садку у місті Чугуєві (уламками від снарядів вбито 15-річного хлопця, пошкоджено низку приватних будинків).

Під час проведення **евакуації** мирного населення з міста Ізюм Харківської області до міст Слов'янськ та Лозова військовослужбовці Російської Федерації здійснили **обстріл автобуса з мирними мешканцями**, внаслідок вказаних дій люди отримали поранення.

15 березня близько 13.30 – артилерійський обстріл смт Золочів (загинули двоє жінок та троє чоловіків, троє чоловіків отримали поранення, зруйновано та пошкоджено низку житлових будинків та автомобіль). У смт Чкаловське Чугуївського району Харківської області військовослужбовці зброєних сил Російської Федерації у гаражі пострілом з автоматичної зброї здійснили вбивство 30-річного місцевого мешканця, забрали у померлого телефон, гроші та заволоділи його автомобілем «Voiiswagen T4».

16 березня 2022 року – артилерійський обстріл ринку, розташованого у Московському районі міста Харкова. Пожежний-рятувальник отримав осколкове поранення та вмер.

17 березня 2022 року близько 2 ночі – артилерійський обстріл смт Золочів Харківської області (44-річна мати загинула на місці, прикриваючи собою свою 4-річну доньку. Батько та дитина отримали тілесні ушкодження); близько 3:30 ранку – артилерійський обстріл міста Мерефа Харківського району (**зруйновано** загальноосвітню **школу** та міський будинок культури, **загинула 21** особа, поранено 25 осіб); близько 13 години – артилерійський обстріл торгових павільйонів на ринку в Київському районі міста Харкова. Під час гасіння пожежі внаслідок нового артилерійського обстрілу загинув пожежний-рятувальник Головного управління Державної служби надзвичайних ситуацій України в Харківській області.

18 березня – артилерійський обстріл багатоповерхівки у Московському районі міста Харкова. В результаті **загинув** 96-річний мешканець будинку, який у часи Другої світової війни був **в'язнем** кількох **нацистських концтаборів**; артилерійський обстріл села Заводи Ізюмського району Харківської області (зруйновано житловий будинок, чоловік, дві жінки та 11-річний хлопчик загинули на місці); артилерійський обстріл міста Балаклія Ізюмського району Харківської області (пошкоджено низку житлових будинків, один мешканець загинув); артилерійські обстріли житлових будинків у Слобідському та Московському районах міста Харкова (зазнали тілес-

них ушкоджень 3 особи, значні руйнування одного з інститутів міста Харкова, де загинула 1 особа).

19 березня – артилерійський обстріл Дергачівського району Харківської області (пошкоджено житловий будинок та станцію техобслуговування транспортних засобів у місті Дергачі, чоловік та жінка отримали поранення); обстріл житлового будинку у селі Безруки Дергачівського району, що призвело до його пошкодження; обстріл житлових будинків в Індустриальному районі міста Харкова (загинуло 5 мирних мешканців, серед них – 9 річний хлопчик); обстріл виправної колонії в зазначеному районі, що призвело до пошкодження установи; близько 11 години артилерійський обстріл села Покровське Ізюмського району Харківської області (постраждали чоловік та жінка, пошкоджено адміністративну будівлю виправної колонії).

20 березня – артилерійський обстріл однієї із установ виконання покарань Харківської області, внаслідок чого будівля пошкоджена, один із засуджених отримав осколкове поранення та помер.

23 березня військо – обстріл ракетними системами залпового вогню по смт Золочів Богодухівського району (пошкоджено понад 30 будинків, частина з яких зруйнована повністю); артилерійський обстріл смт Старий Салтів Чугуївського району Харківської області (пошкоджено ліцей, загинула жінка).

24 березня – російські окупанти **обстріляли чергу людей** поряд з відділенням пошти, де здійснювалась видача **гуманітарної допомоги** населенню, загинуло 3 особи, 8 – поранено, у тому числі 1 дитина.

25 березня – артилерійський обстріл по житловим будинках в Основ'янському районі міста Харкова, загинуло 5 мирних мешканців, пошкоджено будинки та транспортні засоби.

26 березня близько 5 години російські військові обстріляли адміністративну будівлю у місті Балаклія (згоріли господарський блок: складські приміщення, дах над спортзалом, декілька автомобілів, приватні гаражі та сараї); близько 11 години обстріл міста Барвінкове Ізюмського району Харківської області (пошкоджено приміщення ліцею).

27 березня на автодорозі між селом Шевелівката та селом Гусарівка Ізюмського району виявлено пошкоджений автомобіль «HONDA CRV», в якому виявлено загиблу родину: жінку, чоловіка та 3-річну дитину, які були розстріляні російським військовослужбовцем; артилерійський обстріл села Оскіл Ізюмського району Харківської області (пошкоджено будинок, загинуло 7 осіб, серед них 7-річний та 16-річний хлопці, 4-річна дитина та ще 4 особи отримали поранення).

28 березня – ракетний удар по місту Люботин Харківського району Харківської області (загинув 1 чоловік, поранено 7 осіб).

30 березня – авіаудар по селу Слобожанське Ізюмського району Харківської області (пошкоджено

житловий будинок, загинув 11-річний хлопчик та його мати).

Загалом, внаслідок збройної агресії Російської Федерації на території Харкова та Харківської області станом на 31 березня 2022 року **загинуло 19 дітей** і більше 49 поранено. За 1 місяць та 4 дня обстрілів військовослужбовцями Російської Федерації міста Харкова **пошкоджено 144 закладів освіти**, з них 78 шкіл, 61 дитячих садка, 3 заклади позашкільної освіти, 3 будівлі управління освіти. Повністю знищено будівлі школи №134 та 3 дитячі садочки. На території Харківської області пошкоджено 13 закладів освіти, з них – 10 шкіл, 2 дитячих садка та 1 технікум. Зруйновано щонайменше 2 школи та 1 дитячий садочок.

В результаті авіаударів та обстрілів зброєними силами Російської Федерації в Харківській області пошкоджено Харківський завод підйомного транспортного обладнання, навчальний корпус будинку «Державна гімназія з посиленою фізичною підготовкою «Кадетський корпус», телевізійну вишку, спортивний клуб «Уніфехт» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, будівлі Харківської обласної державної адміністрації, Харківської міської ради, Головного управління національної поліції в Харківській області, Ізюмського районного управління поліції Головного управління національної поліції в Харківській області, приміщення Харківського апеляційного суду, Слобідської окружної прокуратури та Харківського зонального відділу Військової служби правопорядку, на території області утворені воронки діаметром 3-4 метри.

Харківською обласною прокуратурою заочно повідомлено про підозру командувачу однієї з армій військово-повітряних сил протиповітряної оборони Російської Федерації, який надав наказ бомбардувати Харківщину, у тому числі, авіабомбами «ФАБ-500», за фактом порушення законів та звичаїв війни, поєднаних з умисним вбивством. Повідомлено про підозру льотчику одного з авіаційних полків зброєних сил Російської Федерації, який виконуючи незаконний наказ, незаконно перетнули державний кордон України та завдав авіаударів по місту Ізюм

Харківської області. Внаслідок незаконних дій загинуло 8 мирних мешканців. Крім того, він здійснив бомбардування міста Харкова. Внаслідок вказаних дій повністю та частково зруйновано багатоповерхові житлові будинки, адмінбудівлі, медичні установи, заклади освіти та гуртожитки.

Цифри та факти подані у статті узагальнені та систематизовані на основі офіційної інформації, оприлюдненої Харківською обласною прокуратурою в інтернет виданнях, є не остаточною, оскільки бомбардування міста Харкова та Харківської області зброєними силами Російської Федерації продовжується під час написання статті, а фактична кількість загиблих та поранених може змінюватися після розчистки завалів та утилізації боєприпасів. Слід також врахувати, що частина території Харківської області знаходиться в окупації Росії, факти порушення законів та звичаїв війни на цій території наразі неможливо встановити.

Велика кількість бомбардувань, авіаударів, ракетних ударів по житловим будинкам, закладам освіти Харківщини, розстріл людей в автобусах та автівках, що евакуюються, в чергах, що отримують гуманітарну допомогу, ставить питання про кваліфікацію дій агресора як діянь, що не лише підпадають під ознаки порушень законів та звичаїв війни, а й більш тяжких міжнародних воєних злочинів, проте, це є предметом окремого наукового дослідження.

Правоохоронні органи Харківської обласної та юридичні інституції громадянського суспільства документують всі злочини, вчинені в умовах воєнного стану зброєними силами Російської Федерації. У всіх кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами порушення законів та звичаїв війни, триває збирання та фіксація доказів вчинення військових злочинів з боку агресорів. Юридична спільнота України докладе всіх зусиль для покарання винних за масові загибелі людей та зруйновані населені пункти на Харківщини, зокрема, та в Україні, загалом, відповідно до чинного українського та міжнародного законодавства заради перемоги загальноновизнаних людських цінностей ХХІ століття над пануванням сили на нашій планеті.

Інформація про автора:

Мерник Анастасія Муслімівна,

кандидат юридичних наук, доцентка,

асистентка кафедри теорії і філософії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

77, вул. Пушкінська, м. Харків, 61024, Україна

Information about the author:

Mernyk Anastasiia Muslimivna,

Candidate of Law, Associate Professor,

Assistant at the Department of Theory and Philosophy of Law

Yaroslav Mudryi National Law University

77, Pushkinska str., Kharkiv, 61024, Ukraine